

Vystomojo bendradarbiavimo strategija Ukrainai 2022–2025 metams

Ukrainos situacijos įvertinimas

Ukraina yra vienas iš svarbiausių Lietuvos užsienio reikalų ir vystomojo bendradarbiavimo politikos darbotvarkės prioritetų. Dėmesį šiai šaliai ir sėkmingą tarpusavio bendradarbiavimą lemia ekonominės ir kultūrinės sąsajos su šia valstybe ir jos visuomene. Europos Sąjungos ir Ukrainos santykių darbotvarkę apibrėžia 2014 m. pasirašytos Asociacijos sutarties, įskaitant jos nuostatas dėl išsamios ir visapusiškos laisvosios prekybos erdvės, tikslų įgyvendinimas. Ukrainos eurointegraciniai siekiai atsispindi ir šios šalies Konstitucijoje. Lietuva nuosekliai remia Ukrainos siekį artėti prie ES ir jos tam tikslui vykdomas reformas.

Slegiama nuo 2014-ųjų truncančios Rusijos agresijos ir COVID-19 pandemijos keliamų iššūkių Ukraina daro tolesnę pažangą įgyvendindama ambicingą reformų programą, kuri yra gyvybiškai svarbi sėkmingam demokratijos vystymuisi ir Ukrainos artėjimui link ES. Per pastaruosius metus šalis suvaldė infliaciją ir toliau telkia pastangas išlaikyti fiskalinę drausmę, mažinti korupcijos apraiškas, vykdyti valstybei svarbias sektorines reformas taip, kad jos būtų negrįžtamos, labiausiai nepriklausomos teismų sistemos ir kovos su korupcija srityse.

2020 m. Ukrainos ekonomiką paveikė COVID-19 viruso sukelta pandemija: šalies BVP sumažėjo 4,5 proc., tai padarė atitinkamą poveikį šalies ekonomikos modernizavimui. Svarbu ir toliau išlaikyti tarptautinių donorų, visų pirma ES, paramą šalies eurointegraciniam kursui.

Atsižvelgdama į Ukrainos poreikius, Lietuva nuosekliai tęsia dalijimąsi gerąja praktika, teikdama paramą nuo Krymo aneksijos ir konflikto Rytų Ukrainoje nukentėjusiems asmenims, remia moterų savarankiškumo ir verslumo skatinimą, taip pat daug dėmesio skiria pagalbai įgyvendinant švietimo ir sveikatos apsaugos reformas.

Tarptautinių donorų, visu pirma ES, veikla šalyje

Ukrainoje veikia didelė tarptautinių donorų bendruomenė, ne tik dvišaliai, bet ir daugelio JT organizacijų (UNICEF, UNDP, WHO, Pasaulio banko ir kt.), ESBO, EIB, ERPB ir kt. padaliniai, užsienio šalių (JAV, Vokietijos, Kanados, Švedijos ir kt.) nevyriausybinė organizacijų atstovybės.

ES išlieka svarbiausia šalies donore. Ukrainos reformų procesui nuo 2014 m. suteikta parama siekia 4 mlrd. eurų. ES ir Ukrainos asociacijos susitarimas apibrėžia veiklos sritis: glaudesnius politinius ryšius, ekonominių ryšių plėtojimą ir pagarbą bendrosioms vertybėms. Įgyvendindama programas Ukrainoje, ES remiasi asociacijos sutartyje nustatytais principais, Rytų partnerystės prioritetais ir darnaus vystymosi tikslais. 2021–2027 metams ES yra patvirtinusi šiuos santykių su Ukraina darbotvarkės prioritetus: 1) darnus ekonominis augimas, kuris apimtų prekybos apimčių didėjimą, skaitmeninės ekonomikos plėtrą, transporto sektoriaus pertvarką; 2) geras valdymas, apimantis administracinių gebėjimų stiprinimą, reikiamų reformų įgyvendinimą, teisės viršenybę, teisėtvarkos reformą, demokratijos, pilietinės visuomenės stiprinimą, lyčių lygybės principų įgyvendinimą; 3) žmogiškųjų išteklių ugdymas ir stiprinimas, daugiausia dėmesio skiriant švietimui, mokslui, sveikatos apsaugos sistemos reformai; 4) žaliosios darbotvarkės, apimančios klimato kaitos, žiedinės ekonomikos, žaliosios energetikos sritis, įgyvendinimas; 5) konfliktų valdymas, dėmesys perkeltųjų asmenų socialinei, ekonominei integracijai, jų sveikatos problemų mažinimui.

Šalies partnerės poreikiai

Didžiausi uždaviniai šalyje: teisės viršenybės užtikrinimas, demokratijos stiprinimas, teisinės sistemos nepriklausomybės užtikrinimas, socialinių ir medicinos paslaugų plėtra, eksporto skatinimas ir diversifikavimas, užsienio investicijų pritraukimas, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas.

Galimos nišos Lietuvos indėliui (partnerystei): valstybės partnerės arba visuomenės poreikiai, kitu donorų veikla ir Lietuvos viešojo sektoriaus, NVO ir verslo isitraukimo galimybės

Laikantis ES vystomojo bendradarbiavimo gairių, įgyvendinant programas kryptingai tęsti veiklas, kurios atitiktų Ukrainos poreikius:

- šalies institucinių gebėjimų užtikrinant teisės viršenybę, paramą demokratijai, kovojant su dezinformacija, reformuojant švietimo sritį stiprinimas;
- gerosios patirties perdavimas reformuojant šalies sveikatos apsaugos sektorių;
- lygių galimybių ir moterų įgalinimo užtikrinimas, kartu sprendžiant perkeltųjų asmenų integracijos problemas;
- Lietuvos ekspertų aktyvus dalyvavimas ES programose (Dvynių programa, TAIEX).

Lietuvos vykdytos vystomojo bendradarbiavimo veiklos turinys ir tikslai

Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, būdama viena pagrindinių vystomojo bendradarbiavimo politikos formuotojų ir įgyvendintojų, taip pat koordinuojanti Lietuvos institucijų ir nevyriausybinių organizacijų Ukrainai teikiamą paramą, nuosekliai vertina paramos poreikius, teikia humanitarinę pagalbą ir nuolat palaiko ryšius su partneriais Ukrainoje. 2014–2020 m. Lietuvos parama Ukrainai iš viso sudarė 16,2 mln. eurų, iš kurių 1,89 mln. eurų skirta humanitarinei pagalbai nuo konflikto nukentėjusiems asmenims.

Taip pat svarbu, kad parama Ukrainai būtų ne tik Lietuvos valstybinių institucijų, bet ir nevyriausybinių organizacijų prioritetas. Jau šiuo metu reikšmingai prisideda teikiant paramą Ukrainai projektinėse veiklose dalyvaujančios Lietuvos ir Ukrainos nevyriausybinių organizacijos, įgyvendinančios vystomojo bendradarbiavimo iniciatyvas siekiant užtikrinti viduje perkeltų asmenų integraciją į vietos bendruomenes, stiprinti moterų pasitikėjimą ir verslumą, ugdyti švietimo sektoriaus darbuotojų kompetencijas, pilietinės visuomenės veikėjų įgūdžius ir kitais būdais prisidėti prie Ukrainos valstybės stiprinimo.

Paramą Ukrainai Lietuva teikia ne tik įgyvendindama dvišalius bei regioninius projektus, bet ir dalyvaudama tarptautinėse iniciatyvose bei ES programose. 2010–2020 m. Lietuvos institucijos laimėjo 13 ES Dvynių projektų už bendrą 19,4 mln. eurų sumą šiose srityse: nacionalinio banko institucinių ir reguliavimo gebėjimų stiprinimas (2020 PL), parama antimonopolijos komitetui (2020 DE/RO), ryšių ir informacinės valstybės reguliavimo komisijos pajėgumų stiprinimas (2019 LV), augalininkystė (2016 LV/DE), Ombudsmeno institucijos stiprinimas (2016 AT), geležinkelio paslaugų modernizavimas (2016 ES), valstybės sienos apsauga (2016 DE/PL), konkurencijos tarnybos stiprinimas (2015 DE), maisto ir veterinarijos tarnybos stiprinimas (2015 IT), muitinė (2015 DE/PL), kelių transporto sauga (2014 DE/PL), žemės rinkos plėtra (2013 DE/NL), administracinių teismų stiprinimas (2010 FR).

Europos Komisijos akreditaciją ir teisę valdyti ES subsidijas turinti Centrinė projektų valdymo agentūra 2018–2022 m. dalyvauja ES finansuojamos programos „Parama viešųjų finansų valdymui Ukrainoje“ įgyvendinime.

Parama vykdytoms reformoms švietimo sistemoje. Lietuva nuo 2015 m. įgyvendina vystomojo bendradarbiavimo projektus Ukrainos švietimo sistemoje, daugiausia dėmesio skirdama Donecko ir

Luhansko sritims. 2018 m. Ukrainoje pradėta vykdyti esminė švietimo sistemos reforma įgyvendinant Naujosios Ukrainos mokyklos koncepciją, paremtą inovatyvia švietimo samprata ir siekiu ugdyti savarankiškam gyvenimui svarbias vaikų kompetencijas. 2019 m. pradėtas ir 2021 m. baigtas įgyvendinti didžiausias vystomojo bendradarbiavimo projektas Ukrainoje „Parama Ukrainos Donecko srities Avdijivkos mokyklos Nr. 2 įrengimui ir mokyklos aplinkos sutvarkymui“, kurio bendra vertė siekia 1 mln. eurų. Projekto tikslas – sukurti šiuolaikinį mokymo centrą, kurio infrastruktūra, įranga ir švietimo proceso organizavimas taptų kompleksiniu pavyzdžiu, veiktų kaip viso regiono pilotinis mokyklos reformos ir švietimo patirties sklaidos centras. Pagrindinis Lietuvos paramos Ukrainos švietimo sektoriui tikslas – švietimo įstaigose suformuoti pažangiai mąstančių ir permainų norinčių mokinių, jų tėvų, pedagogų ir institucijų administracijos daugumą.

Pagalba Rytų Ukrainos sritims tęsiant **psichosocialinės reabilitacijos sektoriaus pertvarką**. Ukrainos sveikatos sistema, ypač psichosocialinės reabilitacijos srityje, vis dar labai atsilieka nuo ES standartų, o tebevykstanti sveikatos reforma iki šiol aplenkė psichiatrijos sritį. Psichologinė reabilitacija yra viena svarbiausių sričių, kurioje Ukrainai reikalinga pagalba. Tokios reabilitacijos reikia ne vien karo veiksmuose dalyvavusiems Ukrainos kariams, bet ir jų šeimoms, iš karo zonos persikėlusiams asmenims bei kitiems sunkumų patiriantiems gyventojams. 2015 m. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos ir psichinės sveikatos įstaigų specialistų pagalba buvo atlikta išsami Ukrainos regionų psichikos sveikatos sistemos analizė ir nustatyti reformos poreikiai. Ilgamečiai projektų psichikos sveikatos srityje vykdytojai, įgyvendindami vystomojo bendradarbiavimo veiklas Ukrainoje, skatina nuolatinę Lietuvos ir Ukrainos ekspertų institucinį bendradarbiavimą bei gerosios patirties perdavimą, kelia kvalifikaciją mokymuose, taip pat suteikia galimybę Ukrainos sveikatos sektoriaus specialistams apsilankyti pažangiausiose Lietuvos psichikos sveikatos įstaigose – krizių intervencijos ir psichosocialinės reabilitacijos centruose. Tebesitęsiant Rusijos agresijai Rytų Ukrainoje ir didėjant psichosocialinės reabilitacijos poreikiui, Lietuvos psichiatrai siekia įdiegti naują daugiafunkcės medikų pagalbos pacientų aptarnavimui modelį, kai pacientui, be terapinės ir chirurginės pagalbos, kartu užtikrinama ir psichologinė konsultacija ar gydymas.

Parama šalies viduje perkeltiems asmenims, lyčių lygybei ir moterų įgalinimui. Lietuvos remiami vystomojo bendradarbiavimo projektai padeda nuo Krymo aneksijos ir konflikto Rytų Ukrainoje nukentėjusiems asmenims (ypač moterims ir vaikams) integruotis į priimančiąsias bendruomenes, skatinti verslumo ir savarankiško užimtumo įgūdžius, formuoti pozityvų Krymo totorių įvaizdį viešojoje erdvėje. Lietuvos vykdomų vystomojo bendradarbiavimo veiklų ir iniciatyvų pagalba siekiama stiprinti Ukrainos gyventojų potrauminio streso įveikimo sistemą, skatinti šalies viduje perkeltų asmenų, ypač moterų, verslumą, atkurti visavertį dalyvavimą visuomenės gyvenime ir darbo rinkoje.

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos kryptys šalyje partnerėje 2022–2025 metams (iki 3 krypčių)

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strateginiai tikslai nustatyti remiantis Ukrainos poreikiais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa ir ES Rytų partnerystės politikos prioritetais.

Pagrindiniai principai: 1) didinti tikslingą paramą eurointegracijai, demokratijos ir laisvės erdvės plėtrai ES kaimynystėje; 2) mažinti vystomojo bendradarbiavimo fragmentiškumą, remtis ilgalaikiais tikslais; 3) planuojant veiklas, atsižvelgti į EK *Team Europe* principus; 4) teikti pirmenybę konkreitiems pokyčiams tikslinėse srityse, kur yra akivaizdi Lietuvos pereinamojo laikotarpio sukauptos patirties pridėtinė vertė; 5) dalintis viešojo sektoriaus reformų patirtimi (*Public Sector Expertise*); 6) išlaikyti dvišalių intervencijų darną ir tikslingumą; 7) aktyviai taikyti esamas vystomojo bendradarbiavimo priemones,

labiausiai ES Dvynių projektus ir deleguotą bendradarbiavimą ES projektuose; 8) lygiagrečiai taikyti ES Lyčių lygybės veiksmų plano (LLVP III) nuostatas.

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strategijos sektoriniai prioritetai **Ukrainoje**:

1 STRATEGINIS PRIORITETAS: STIPRINTI UKRAINOS ADMINISTRACINIUS IR INSTITUCINIUS GEBĖJIMUS ĮGYVENDINANT REFORMAS, SUSIJUSIAS SU ASOCIACIJOS SUSITARIMU, PERDUOTI VIEŠOJO SEKTORIAUS REFORMŲ PATIRTĮ

Tikslas: Padėti įgyvendinti būtinas reformas, stiprinti valstybės institucijų administracinius gebėjimus.

Veikla: 1) keitimasis žiniomis ir patirtimi optimizuojant viešąjį sektorių, artinant jį prie ES standartų; 2) teikti paramą Ukrainos švietimo sistemos reformai modernizuojant švietimo įstaigas (labiausiai Rytų Ukrainoje); 3) aktyvus įsitraukimas į tarptautinių donorų, ES lėšomis finansuojamų programų ir projektų įgyvendinimą; 4) teikti paramą teisės viršenybę įgalinančioms reformoms (teisingumo sektoriaus reforma, parama teisėsaugos sektoriui kovojant su hibridinėmis grėsmėmis ir kt.); 5) infrastruktūros diegimas; visuomenės švietimas; bendradarbiavimas su Ukrainos valdžios institucijomis, privačiu sektoriumi (gamintojais, importuotojais) ir NVO; parama žaliajam kursui.

2 STRATEGINIS PRIORITETAS: PARAMOS ŠALIES SVEIKATOS SISTEMOS REFORMAI, LABIAUSIAI PSICHOSOCIALINĖS REABILITACIJOS PASLAUGŲ PRIEINAMUMUI, UŽTIKRINIMAS

Tikslas: Perteikti turimą patirtį vykdant sveikatos apsaugos sistemos reformą, padėti didinti psichosocialinių paslaugų ir psichologinės rehabilitacijos prieinamumą visuomenei.

Veikla: 1) keitimasis žiniomis ir patirtimi artinant šalį prie ES standartų; 2) parama nevyriausybinų organizacijų bendradarbiavimo projektams; 3) parama didelės apimties regioniniams projektams ir programoms, kuriomis siekiama didinti psichosocialinių ir psichologinės rehabilitacijos paslaugų prieinamumą visuomenei; 4) komunikacijos stiprinimas, parama diegiant daugiafunkcės medikų pagalbos pacientų aptarnavimo modelį.

3 STRATEGINIS PRIORITETAS: LYČIŲ LYGYBĖS PLĖTRA

Tikslas: Tęsti ir skatinti lyčių lygybės plėtrą įtvirtinančius projektus, kaip numatyta Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatyme, ES Lyčių lygybės veiksmų plane III 2021–2025 m. ir JT rezoliucijoje Nr. 1325.

Veikla: 1) remti projektus, atitinkančius specialiuosius moterų ir mergaičių poreikius jų repatriacijos ar perkėlimo metu, užtikrinančius jų teises dalyvauti rehabilitacijos, reintegracijos ir rekonstrukcijos po ginkluotųjų konfliktų programose; 2) užtikrinti moterų dalyvavimą taikos įgyvendinimo priemonėse; 3) skatinti domėtis ir rinktis tiksluosius mokslus (mokslo, technologijų, inžinerijos ir matematikos) profesinei karjerai, kvalifikacijos kėlimui, perkvalifikavimui, įveikti lyčių stereotipus, taip atveriant platesnes galimybes gauti vienodą atlygį už tapatą darbą, užtikrinti paklausią profesiją ir patikimą gyvenimo šaltinį.